

Vrednovanje zapisa u elektroničkim sustavima u okviru InterPARES projekta

Aušperger, Ivona

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:288579>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2022./2023.

Ivona Aušperger

**Vrednovanje zapisa u elektroničkim sustavima u okviru
InterPARES projekta**

Završni rad

Mentor: dr.sc. Arian Rajh, izv. prof.

Zagreb, lipanj 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Za kuma.

Sadržaj

Sadržaj.....	iv
1. Uvod.....	1
2. InterPARES.....	2
2.1. Faze InterPARES Projekta.....	2
2.1.1. InterPARES 1.....	2
2.1.2. InterPARES 2.....	3
2.1.3. InterPARES 3.....	4
2.1.4. InterPARES 4.....	5
2.1.5. InterPARES 5.....	6
3. Vrijednost i vrednovanje arhivskog gradiva.....	7
3.1. Vrijednost gradiva.....	7
3.2. Popis dokumentarnog gradiva s rokovima čuvanja.....	10
3.3. Stjecanje/akvizicija.....	11
4. Digitalno arhivsko gradivo.....	12
4.1. Problemi digitalnog gradiva.....	13
4.2. Vrednovanje digitalnog gradiva.....	15
5. Rezultati InterPARES projekta.....	16
6. Zaključak.....	22
7. Literatura.....	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
Sažetak.....	28
Summary.....	29

1. Uvod

Vrednovanje arhivskog gradiva najvažniji je arhivistički postupak još od pojave same struke. O vrednovanju ovise svi ostali postupci ključni za rad arhiva. Pitanjem vrednovanja i same vrijednosti zapisa kroz povijest su se bavili mnogi arhivski teoretičari, ali univerzalne smjernice za određivanje vrijednosti gradiva nikada nisu razvijene. Suvremeno društvo stvara sve veće količine zapisa, kako u tradicionalnom obliku, tako i u elektroničkom te je za dugoročno očuvanje potrebno izabrati ono gradivo koje ima trajnu vrijednost.

Postupkom vrednovanja neko gradivo postaje arhivsko gradivo i može se smjestiti u arhiv. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima definira vrednovanje kao „postupak kojim se utvrđuju rokovi čuvanja dokumentarnog gradiva te odabire koje dokumentarno gradivo ima svojstvo arhivskoga gradiva“.¹

Definiciju vrednovanja daje i *SAA Dictionary of archival terminology*. Vrednovanje smatra procesom identificiranja građe koja je ponuđena arhivu i ujedno ima dovoljnu trajnu vrijednost za preuzimanje u fond, a podrazumijeva i određivanje duljine vremenskog zadržavanja zapisa na temelju zakonskih zahtjeva i njihove trenutne i potencijalne korisnosti. U vrednovanje uključuje i novčanu procjenu, tj. određivanje tržišne vrijednosti predmeta ili zapisa.² Jednaku definiciju vrednovanja ima i *ICA Multilingual Archival Terminology*, no nadodaje da je vrednovanje osnovna arhivska funkcija i funkcija upravljanja zapisima. Obuhvaća raspolaganje zapisima na temelju trenutne administrativne, pravne i fiskalne uporabe; njihovu dokaznu i informativnu vrijednost, njihovo fizičko stanje te odnos sa i prema drugim zapisima.³

Vrednovanje elektroničkog arhivskog gradiva izučavao je i projekt InterPARES, međunarodno istraživanje o trajnim autentičnim zapisima u elektroničkim sustavima. Ovaj rad će dati pregled svih faza projekta te pojma vrednovanja i vrijednosti gradiva kroz povijest. Glavni cilj ovog rada je analizirati vrednovanje digitalnog gradiva prema rezultatima projekta InterPARES.

¹ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima NN 61/18, 98/19, 114/22. Preuzeto 10.5.2023. s <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima>

² SAA Dictionary: appraisal. (n.d.). Preuzeto 1.6.2023. s <https://dictionary.archivists.org/entry/appraisal.html>

³ Multilingual Archival Terminology Database. (n.d.). Preuzeto 1.6.2023. s <http://www.ciscra.org/mat/mat/term/47>

2. InterPARES

Projekt InterPARES (The International Research of Permanent Authentic Records in Electronic Systems) veliko je međunarodno istraživanje o trajnim autentičnim zapisima. Cilj projekta je razvijanje teoretskog i metodološkog znanja potrebnog za dugoročno očuvanje izvorno stvorenih i održavanih zapisa u digitlanom obliku.⁴ Sam projekt temelji se na prethodnim istraživanjima provedenima na Fakultetu za knjižnične, arhivske i informacijske studije Sveučilišta British Columbia, a službeno je pokrenut 1. siječnja 1999. godine pod vodstvom Luciane Duranti. Duranti je pozvala arhivske ustanove, znanstvenike i predstavnike privatnog sektora da joj se pridruže na zajedničkom istraživačkom projektu. Prvi puta su se kao grupa sastali na preliminarnom sastanku u Washingtonu, DC u lipnju 1998. godine. Ondje su izradili nacrt plana istraživanja i odabrali naziv i akronim projekta. U listopadu 1998. godine nakon sastanka o strateškom planiranju u Cagliariju u Italiji projekt je službeno pokrenut na Sveučilištu British Columbia.⁵

2.1. Faze InterPARES Projekta

Od službenog pokretanja projekta 1998. godine pa sve do danas, projekt se odvio u četiri potpune faze, dok je peta trenutno u tijeku i treba biti zaključena 2026. godine. Svaka od faza usredotočena je na ključna pitanja vezana uz autentičnost, točnost i pouzdanost zapisa. U sljedećim pod-podglavljima biti će opisana svaka od faza projekta.

2.1.1. InterPARES 1

Prva faza projekta pod nazivom Dugoročno očuvanje autentičnih elektroničkih zapisa (engl. *The Long-term Preservation of Authentic Electronic Records*) započela je 1999. i završila 2001. godine. Usmjerila se na razvoj teorijskih i metodoloških znanja potrebnih za očuvanje autentičnosti zapisa koji su elektronički stvoreni i održavani, a stvaratelju više nisu bili potrebni u obavljanju službenih ili poslovnih aktivnosti. Ispitivani zapisi bili su tekstualni dokumenti stvoreni i održavani u bazama podataka i sustavima za upravljanje dokumentima.⁶

⁴ The InterPARESProject: (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s <http://www.interpares.org/>

⁵ InterPARES Project: Background. (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s <http://www.interpares.org/background.htm>

⁶ InterPARES 1 Project: (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s http://www.interpares.org/ip1/ip1_index.cfm

Cilj prve faze bio je formulirati politike, strategije i standarde koji bi mogli osigurati očuvanje elektroničkih zapisa, a da bi se cilj postigao istraživanje je podijeljeno u četiri domene istraživanja. Svaka od njih imala je svoju metodologiju i cilj. Prva, domena autentičnosti, postavila je istraživačka pitanja vezana uz elemente elektroničkih zapisa; koji su zajednički elementi svim elektroničkim zapisima, koji elementi omogućuju razlikovanje različitih vrsta elektroničkih zapisa, koji će od tih elemenata tijekom vremena omogućiti provjeru njihove autentičnosti, mijenjaju li se elementi za provjeru autentičnosti kroz vrijeme te mogu li se elementi ukloniti s mjesta gdje se trenutno nalaze na mjesto gdje se mogu lakše sačuvati. Radna skupina za autentičnost (engl. *Authenticity Task Force*) je u završnom izvješću dala prikaz svih aspekata istraživanja ovog područja, objašnjenja nalaza te preporuke za daljnja istraživanja.⁷ Usvajali su dva metodološka pristupa, deduktivno-teorijski i induktivno-empirijski. Deduktivni je utemeljen na suvremenoj arhivskoj diplomaciji i uključivao je identificiranje i definiranje elemenata idealnog elektroničkog zapisa, a induktivni se koristio studijima slučaja postojećih elektroničkih sustava. Zaključili su da je većina zapisa hibrid elektroničkih i papirnatih zapisa te da se za njih koriste eksplicitne mjere za osiguranje autentičnosti kao što su utvrđivanje identiteta (atribut zapisa koji ga jedinstveno karakterizira i razlikuje od drugih zapisa) i integriteta zapisa.⁸

2.1.2. InterPARES 2

Druga faza projekta pod nazivom Iskustveni, interaktivni i dinamični zapisi (engl. *Experiential, Interactive and Dynamic Records*) započela je 2002. i završila 2007. godine. Bila je usredotočena na multimedijske zapise stvorene i održavane u dinamičkim i interaktivnim sustavima.⁹ Projekt je bio interdisciplinaran te su se njegovi ciljevi mogli ostvariti samo doprinosom nekoliko disciplina. U istraživanje su bili uključeni pojedinačni stvaratelji zapisa, organizacije koje se prilikom poslovanja oslanjaju na zapise, vlade koje koriste zapise za izvršavanje mandata, arhivisti, istraživači, građanstvo koje koristi zapise za ostvarenje i zaštitu svojih prava te za kulturu i na kraju sektor informacijske tehnologije koji oblikuje potrebne informacijske sustave.¹⁰ Cilj ove faze projekta bio je nadovezati se na InterPARES 1, razviti i

⁷ Ibid, str. 2.

⁸ Macneil, H., i sur. (n.d.). *Authenticity Task Force Report*. Preuzeto 9.5.2023. s http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip1_atf_report.pdf

⁹ Fan, G., (2018). *Making Better out of Technologies: Responses of Interpares to Digital Records Management Challenges*. Preuzeto 9.5.2023. s <https://www.scitepress.org/Papers/2018/72308/pdf/index.html>

¹⁰ InterPARES 2 Project: (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s http://www.interpares.org/ip2/ip2_index.cfm

osigurati koncepte, kriterije i metode koji mogu osigurati dugoročno stvaranje i održavanje pouzdanih, točnih i autentičnih zapisa u kontekstu aktivnosti koje se provode. Bilo je bitno osigurati i metode kojima će stvaratelj moći održavati svoje zapise te jamčiti njihovu točnost i autentičnost. Bavili su se definiranjem metoda za odabir zapisa za dugoročno čuvanje na način da su autentični zapisi identificirani, kontrolirani i održavani s netaknutim identitetom i integritetom.¹¹

2.1.3. InterPARES 3

Treća faza projekta pod nazivom Teorijske razrade arhivskog menadžmenta (TEAM): Implementacija teorije očuvanja autentičnih zapisa u digitalnim sustavima u malim i srednjim arhivskim organizacijama (eng. *Theoretical Elaborations into Archival Management (TEAM): Implementing the theory of preservation of authentic records in digital systems in small and medium-sized archival organizations*) započela je 2007. i završila 2012. godine. Ova faza projekta bila je sastavljena od nekoliko regionalnih, nacionalnih i multinacionalnih timova, a bila je usredotočena na primjenu saznanja stečenih kroz prve dvije faze u malim i srednjim arhivima i organizacijama koje imaju digitalno arhivsko gradivo. Opći cilj projekta bio je omogućiti organizacijama dugoročno čuvanje autentičnih zapisa koji zadovoljavaju potrebe svojih sudionika i potrebe društva te korisnika za adekvatnim zapisom svoje prošlosti.¹² Jedno od najistaknutijih istraživačkih pitanja bilo je što razlikuje očuvanje digitalnih zapisa od očuvanja bilo kojeg drugog digitalnog entiteta za koji bi arhivi mogli biti odgovorni te koja su znanja i vještine potrebni onima koji rade na osmišljavanju politika i postupaka za očuvanje istih u malim i srednjim arhivskim organizacijama. Vezano s tim, postavilo se pitanje na koji način stručnjaci mogu održavati svoje znanje o digitalnom očuvanju ažurnim uprkos sve bržim i većim tehnološkim promjenama.¹³ Ključno otkriće projekta je da rješenje problema očuvanja digitalnog gradiva ponajviše ovisi o situaciji te da se u obzir moraju uzeti različiti konteksti, priroda organizacije stvaratelja digitalnog gradiva, organizacijska kultura stvaratelja, karakteristike i tehnološke značajke gradiva te financijska ograničenja i ograničenja ljudskim resursima.¹⁴

¹¹ InterPARES 2 Project: (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s http://www.interpares.org/ip2/ip2_objectives.cfm

¹² InterPARES 3 Project: (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s http://www.interpares.org/ip3/ip3_objectives.cfm

¹³ InterPARES 3 Project: (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s http://www.interpares.org/ip3/ip3_questions.cfm

¹⁴ InterPARES 3 Project: (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s http://www.interpares.org/ip3/ip3_overview.cfm

2.1.4. InterPARES 4

Četvrta faza projekta pod nazivom InterPARES Trust (ITrust) započela je 2012. i završila 2019. godine. U projekt je bilo uključeno više od pedeset svučilišta i organizacija iz Sjeverne i Latinske Amerike, Europe, Azije, Afrike i Australije, a zajedno su formirali Međunarodni savez (engl. *International Alliance*). Obzirom na interdisciplinarnost projekta dionici su bili stručnjaci iz područja arhivistike, diplomatike, prava, informacijske tehnologije, digitalne forenzike, računalnog inženjerstva, zdravstvene informatike, e-trgovine, novinarstva, komunikacija te medija. Ova faza projekta usmjerena je na istraživanje zapisa i podataka u mrežnim (web) okruženjima. Bavi se pitanjima povjerenja i pouzdanosti tih zapisa, a cilj je stvaranje odgovarajućih okvira za razvoj politika, postupaka, standarada i zakona u svrhu osiguravanja povjerenja javnosti u pouzdanost zapisa u mrežnim okruženjima.¹⁵ Istraživanje je podijeljeno u pet domena: infrastrukturna, sigurnosna, kontrolna, pravna i domena pristupa. Infrastrukturna domena se bavi arhitekturom sustava koja utječe na zapise koji se čuvaju u mrežnim okruženjima, vrstom oblaka i njihovom pouzdanosti, vrstom ugovornih sporazuma i troškovima. Sigurnosna domena razmatra sigurnost i zaštitu zapisa na mreži; uključujući šifriranje, geografsku lokaciju, računalni kriminal, sigurnosne kopije i procjenu rizika. Kontrolna domena orijentirana je na upravljanje digitlanim materijalom u mrežnim okruženjima, a podrazmijeva autentičnost, integritet, pouzdanost, prijenos i stjecanje te intelektualnu kontrolu i kontrolu pristupa. Domena pristupa ispituje prava pristupa podacima, prava privatnosti i odgovornosti, te pravo na znanje i zaborav. Posljednja, pravna domena, analizira primjenu pravnih povlastica, zakone i ograničenja. Postoje i međudomene koje obuhvaćaju pitanja i teme koje su od značaja u svih pet nabrojanih istraživačkih domena.¹⁶ Postavljeno je sedam istraživačkih pitanja. Neka od istaknutijih odnose se na postojanje postupka za odlaganje zapisa (bilo odlaganjem ili prijenosom u drugo spremište), na međusobne odnose organizacije i pružatelja internetskih usluga, na funkciju drugih tijela u kontekstu zadržavanja i raspolaganja dokumentima, na obrađivanje zapisa koji postoje isključivo na web stranicama, te na metode donošenja odluka o vremenskim razdobljima zadržavanja i odlaganja zapisa na web stranici. Projekt je uključivao četiri točke istraživanja:

- ispitivanje i analizu zapisa, radnih procesa, politika, procesa čuvanja i raspolaganja internetskim stranicama Ministarstva vanjskih poslova Izraela
- usporedbu s procesom vrednovanja iz InterPARES-a 2

¹⁵ InterPARES Trust. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s <http://interparestrust.org/>

¹⁶ InterPARES Trust. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s http://interparestrust.org/trust/about_research/domains

- usporedbu sa standardima i postupcima u Izraelu i inozemstvu
- istraživačke postupke (provjera web stranice, intervjui sa zaposlenicima Ministarstva)

Istraživači su proveli niz testova, uključujući pregled uputa za čuvanje web stranica državnih ustanova, analizu strukture i sadržaja web stranice Ministarstva vanjskih poslova Izraela te usporedbu tri dijela iste stranice. Iz svega navedenog zaključili su da ne postoje konkretne upute za vrednovanje web stranica, već da je rješenje zadržavanje cijele web stranice onako kakva ona u cijelosti je.¹⁷

2.1.5. InterPARES 5

Peta faza projekta pod nazivom InterPARES Trust AI započela je 2021. i trajat će do 2026. godine. Ovaj projekt ima za cilj razviti i upotrijebiti umjetnu inteligenciju (engl. *Artificial Intelligence*, AI) koja će podržavati stalnu dostupnost pouzdanih javnih zapisa. Nastoji se stvoriti trajno i održivo partnerstvo koje će dugoročno provoditi istraživanja; stvoriti kompaktan krug akademske zajednice i arhivskih institucija te obučavati studente i drugo visokokvalificirano osoblje.¹⁸ Projekt će proizvesti nova znanja o uporabi umjetne inteligencije nad javnim zapisima. Naglasak je stavljen na strojno učenje (engl. *Machine Learning*, ML) koje će se baviti arhivskim potrebama i odgovarati na specifične i konkretne izazove zapisa i arhiva. Neke od tih potreba su strojno prevođenje, prepoznavanje rukom pisanog teksta, prepoznavanje i opis slika, optično prepoznavanje znakova (engl. *Optical Character Recognition*, OCR) i sažimanje i klasifikacija teksta. Kontinuirano se radi na usavršavanju studenata, budućih znanstvenika, koji će svoja znanja u budućnosti prenositi institucijama, organizacijama i zajednicama u kojima će djelovati. Istraživačke aktivnosti su podijeljene po vremenskim okvirima. U rasponu od 2021. do 2022. cilj je bio definirati tehnologije umjetne inteligencije koje se mogu baviti izazovima kritičnih zapisa i arhiva. Od 2022. do 2023. su se trebali utvrditi rizici i dobrobiti korištenja tehnologije umjetne inteligencije na dokumentima i arhivima, a zatim od 2023. do 2024. ustanoviti kako arhivska načela mogu utjecati na razvoj same umjetne inteligencije. U predzadnjoj se fazi od 2024. do 2025. trebaju potvrditi ishodi prethodne faze, te naposljetku, od 2025. do 2026. dovršiti svi planirani rezultati.¹⁹

¹⁷ InterPARES Trust Project Report. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s http://interparestrust.org/assets/public/dissemination/EU01_20150909_RetentionDispositionProcessesIsraeliForeignAffairs_FinalReport_Final.pdf

¹⁸ InterPARES Trust AI – Artificial Intelligence. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s <https://interparestrustai.org/trust>

¹⁹ InterPARES Trust AI – Artificial Intelligence. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s https://interparestrustai.org/trust/about_research/summary

3. Vrijednost i vrednovanje arhivskog gradiva

Vrednovanje arhivskog gradiva jedan je od najvažnijih postupaka upravljanja gradivom u arhivistici. Ovim postupkom, koji se smatra temeljnom funkcijom arhivista, odabiru se zapisi koji će se trajno čuvati zbog svoje vrijednosti; kao izvor za znanstvena istraživanja, kao kulturno dobro ili sredstvo ostvarivanja ili zaštite prava države i pojedinaca.²⁰ Vrednovanje je moguće provesti na razini zbirke, fonda stvaratelja, serije, podserije ili objekta, a odvija se prije stjecanja donacijom ili prijenosom. Odluka o vrednovanju ovisi o raznim čimbenicima: o porijeklu i sadržaju zapisa, poretku i cjelovitosti, pouzdanosti i autentičnosti, fizičkom stanju i troškovima očuvanja.²¹

Provođenje postupka vrednovanja zahtijeva dodjeljivanje vrijednosti gradivu. Vrijednost nema jedinstvenu i formalnu definiciju, već su se kontinuirano kroz povijest pojavljivale različite teorije i mišljenja. U idućem podglavljju biti će opisane neke od značajnijih i najpoznatijih teorija vrijednosti i vrednovanja gradiva.

3.1. Vrijednost gradiva

Jedan od najznačajnijih arhivskih teoretičara prve polovice 20. stoljeća bio je Sir Charles Hilary Jenkinson (1882. – 1961.). Za njega arhivski dokumenti nastaju kada se zapisi više ne upotrebljavaju aktivno. Tada se izdvajaju i čuvaju isključivo zbog vrijednosti za samog stvaratelja i zbog vrijednosti u aktivnom dijelu životnog ciklusa, a ne zbog pretpostavke o budućem korištenju. Vrijednost zapisa zasniva na funkcionalnoj vrijednosti; koliko je zapis bio važan u poslovanju organizacije ili ustanove i sadrži li informacije o njihovom radu.

Theodore Roosevelt Schellenberg, također utjecajan arhivski teoretičar koji je počeo objavljivati nešto kasnije od Jenkinsona, no čiji se rad djelomično preklapa s radom Sir Charlesa Hilaryja Jenkinsona, imao je izrazito različito mišljenje. On je zagovarao vrijednost zapisa temeljenu na korištenju znanja iz gradiva za buduće administracije i na budućim istraživačkim potrebama i potrebama korisnika. Razlikuje dvije vrste vrijednosti zapisa: primarnu i sekundarnu vrijednost. Primarna vrijednost je vrijednost za ustanovu stvaratelja, a sekundarna je vrijednost vezana uz praktične, povijesne i kulturne funkcije za druge ustanove i korisnike. Uz to, sekundarnu vrijednost dijeli na dokaznu i informacijsku. Dokazna vrijednost

²⁰ Kolanović, J. (1995). Vrednovanje arhivskoga gradiva u teoriji i praksi. Arhivski Vjesnik, 38, 7-22. Preuzeto 11.5.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/97938>

²¹ SAA Dictionary: appraisal. (n.d.) Preuzeto 13.5.2023. s <https://dictionary.archivists.org/entry/appraisal.html>

podrazumijeva informacije o podrijetlu, strukturi i funkcijama organizacije, a povećava se proporcionalno hijerarhijskom položaju same organizacije stvaratelja. Druga, informacijska vrijednost, bavi se sadržajem zapisa koji se odnose na osobe, mjesta i pojave i događaje.

Godinama kasnije arhivska struka postala je nezadovoljna metodologijama vrednovanja utemeljenima na Schellenbergovim principima. Smatralo se da je dodijeljivanje vrijednosti dokumentaciji oslonjeno na pretpostavku budućeg korištenja rezultiralo ograničenom i pristranom dokumentacijom koja ne prikazuje raznolikost društva.²² Hans Booms to konkretno naziva „arhivskom futurologijom“ koja od arhivista zahtijeva predviđanje budućnosti.²³

Arhivisti su morali izraditi nove kriterije vrijednosti kako bi identificirali zapise koji imaju trajnu vrijednost (vrijednost koja opravdava njihovo trajno čuvanje), te je kao odgovor na Schellenbergovu teoriju 1980-ih godina u Sjedinjenim Američkim Državama nastala dokumentacijska strategija (engl. documentation strategy). Fokus ove strategije pomakao se sa fizičkog zapisa na društveni kontekst stvaranja zapisa. Jedna od začetnica dokumentacijske strategije, Helen Samuels, zalagala se za proučavanje i dokumentiranje svrhe i funkcionalne strukture organizacije stvaratelja zapisa kako bi se društvo moglo ispravno dokumentirati.²⁴ Richard J. Cox je u svojim dvanaest principa dokumentacijske strategije iznio ideju da svo gradivo ima kontinuiranu vrijednost (percipirana vrijednost zapisa u trenutku procjenjivanja), ako ne za stvaratelja zapisa onda za društvo.²⁵ Iako su dokumentacijski stratezi svoj pristup smatrali inovativnim, nisu riješili problem određivanja vrijednosti zapisa. Schellenbergovu buduću istraživačku vrijednost zamijenili su vrijednošću porijekla zapisa i društvenom važnošću, ali ostali su čvrsto povezani s njegovim poimanjem arhivske vrijednosti.²⁶

Sve veća hiperprodukcija zapisa i pojava novih tehnologija doveli su do stvaranja novog, funkcionalnog pristupa i modela vrednovanja. Vrijednost gradiva premješta s

²² Tschan, R. (2002). A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal. *The American Archivist*, 65(2), 176-195. Preuzeto 11.5.2023. s <https://meridian.allenpress.com/american-archivist/article/65/2/176/23884/A-Comparison-of-Jenkinson-and-Schellenberg-on>

²³ Booms, H. (1991). Überlieferungsbildung: Keeping Archives as a Social and Political Activity. *Archivaria* 33. Preuzeto 6.6.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11796/12747>

²⁴ Tschan, R. (2002). A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal. *The American Archivist*, 65(2), 176-195. Preuzeto 11.5.2023. s <https://meridian.allenpress.com/american-archivist/article/65/2/176/23884/A-Comparison-of-Jenkinson-and-Schellenberg-on>

²⁵ Cox, R. J. (1994). The Documentation Strategy and Archival Appraisal Principles: A Different Perspective. *Archivaria*, 11-26. Preuzeto 12.5.2023. s <https://www.archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12021/12985>

²⁶ Tschan, R. (2002). A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal. *The American Archivist*, 65(2), 176-195. Preuzeto 11.5.2023. s <https://meridian.allenpress.com/american-archivist/article/65/2/176/23884/A-Comparison-of-Jenkinson-and-Schellenberg-on>

informacijske vrijednosti te budućih istraživačkih i korisničkih potreba na kontekst njegova stvaranja i mogućnost da gradivo svjedoči o funkcijama i interakcijama države te o obavljanju poslovnih aktivnosti. Ova metodologija omogućava smanjenje količine gradiva za trajno čuvanje, a s tim i vrijeme potrebno za provođenje postupka vrednovanja. Iz tih razloga metodologija je brzo prihvaćena u nekoliko zemalja (Australija, Švicarska, Kanada i druge), ali svaka ju je zemlja dodatno prilagođavala svojim potrebama. Tako su kanadski arhivisti 1990. godine započeli sa svojom verzijom funkcionalnog modela vrednovanja, projektom makrovrednovanja.

Terry Cook, začetnik teorije i prakse makrovrednovanja, na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće iznio je da naglasak utvrđivanja vrijednosti zapisa mora biti na vrijednosti položaja, lokacije, okolnosti ili funkcionalno-strukturalnog konteksta stvaranja i korištenja gradiva. Gradivo mora odražavati interakcije države i građana. Iz ovoga proizlazi i izraz „bezdokumentno“ vrednovanje. Budući da se fokus pomaknuo sa samog zapisa na funkcionalni kontekst stvaranja zapisa, nužno je potreban pojam „mikrovrednovanje“ koji označava tradicionalan postupak procjene vrijednosti pojedinačnog zapisa prema starosti, jedinstvenosti itd. Ova metoda postignula je veliki uspjeh zahvaljujući racionalizaciji postupka vrednovanja, tj. osiguravanju odabira onog gradiva koje svjedoči interakciji države i građana.²⁷

Sljedeći bitan pristup vrednovanju je feminističko vrednovanje. Caswell i Cifor kao model vrednovanja uvode etiku brige s ciljem postizanja pravednijeg društva. Ona ističe načine na koji su ljudi međusobno povezani; pojedinačno i kao zajednica. Naglašava slobodu, jednakost i poštovanje, a odbacuje liberalne moralne konstatacije o individuanom izboru i slobodnoj volji te tvrdi da većina žena nije na taj način doživjela svijet i društvo. Iz feminizma i etike brige proizlazi pojam radikalne empatije koji je vezan uz cilj postizanja društvene pravde, ideje da je svaka osoba jednake vrijednosti. Radikalna empatija je proces međusobnog intelektualnog i emotivnog povezivanja osoba koji naglasak stavlja na ljudsko zajedništvo. U kontekstu arhiva, radikalna empatija uvjetuje odnos i povezanost istraživača/arhivista i subjekta. Ovaj pristup postavlja arhivista kao središnju figuru mreže odnosa stvaratelja i šire zajednice korisnika. Smatra da arhivist mora suosjećati i brinuti o stvaratelju i korisniku te biti vezan uz temu zapisa.²⁸

²⁷ Babić, S. (2004). Makrovrednovanje: kanadska metoda funkcionalnog vrednovanja. Arhivski Vjesnik, 47(1), 7-19. Preuzeto 12.5.2023. s <https://hrcak.srce.hr/clanak/10889>

²⁸ Caswell, M., Cifor, M. (2016). From Human Rights to Feminist Ethics: Radical Empathy in the Archives. Archivaria, 23-43. Preuzeto 12.5.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13557/14916>

Posljednji pogled na vrednovanje spomenut u ovom radu bit će participativno vrednovanje. Participativni arhivi su inicijativa aktivnog sudjelovanja ne-arhivista u arhivima, pretežito putem web tehnologija (mrežnih stranica, Facebooka itd.). Shilton i Srinivasan smatraju da si arhivisti ne mogu prištiti prikupljati sve postojeće zapise (u obzir treba uzeti financijske, fizičke i ljudske resurse) i stoga trebaju biti svjesni potrebe akvizicije raznolikih zapisa kako bi mogli predstaviti heterogenost društva u cjelini. Unatoč tome, arhivska profesija najčešće prakticira suprotno od raznolikog prikupljanja. Potrebno je preispitati metodologije vrednovanja zapisa kako bi se naposljetku obuhvatila vrijednost i raznolikost multikulturalnih i/ili marginaliziranih zajednica. Arhiviste se poziva da preuzmu ulogu u prikupljanju marginaliziranih narativa u svoje ruke, a istovremeno pripadnici marginaliziranih zajednica počinju graditi arhive posvećene povijesti svoje zajednice. Suradnja arhiva i zajednice potrebna je kako bi se stvorila kolektivna memorija koja priznaje višestruke kulturne kontekste te kako bi se potaknuo proces obostranog učenja.²⁹

Kroz povijest su se razvile mnogobrojne teorije vrednovanja arhivskih zapisa. Svako vremensko razdoblje i teoretičari koji su djelovali tijekom istoga iznosili su svoje teze o određivanju vrijednosti pojedinih zapisa. Sve do današnjeg vremena nije se razvila i uspostavila univerzalna teorija vrednovanja, niti odgovor na pitanje što je vrijednost. Vrijednost gradiva jedno je za jednog teoretičara, a drugo za drugoga.

3.2. Popis dokumentarnog gradiva s rokovima čuvanja

Rezultat vrednovanja arhivskog gradiva u Hrvatskoj je stvaranje Popisa dokumentarnog gradiva s rokovima čuvanja. On je „hijerarhijski uređen popis vrsta gradiva koje nastaju u okviru pojedinih područja djelatnosti i poslovnih aktivnosti stvaratelja gradiva u kojem su za jedinice gradiva upisani rokovi čuvanja, način određivanja početka tijeka roka i uputa o postupanju nakon isteka roka“.³⁰ Sva tijela javne vlasti dužna su za gradivo koje nastaje njihovim poslovanjem odrediti rokove čuvanja istoga te popis dokumentarnog gradiva s rokovima čuvanja predati nadležnom arhivu na odobrenje. Pravne i fizičke osobe koje obavljaju neku djelatnost, a obuhvaćene su Popisom stvaratelja dokumentarnog i arhivskog

²⁹ Shilton, K., Srinivasan, R. (2007) Participatory Appraisal and Arrangement for Multicultural Archival Collections. *Archivaria*, 87-101. Preuzeto 12.5.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13129/14371>

³⁰ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima NN 61/18 (NN 98/19). Preuzeto 10.5.2023. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2020_09_105_1963.html

gradiva, također imaju obvezu izrade popisa dokumentarnog gradiva s rokovima čuvanja kojeg predaju nadležnom arhivu.³¹ U slučaju kada stvaratelj gradiva posjeduje gradivo koje nije nastalo njegovim obavljanjem djelatnosti ili radom tijela čiju djelatnost nastavlja, isto je obvezan odrediti rokove čuvanja tog gradiva.³² Tijelo javne vlasti obvezno je dostaviti popis dokumentarnog gradiva nadležnom državnom arhivu na odobrenje.

Za gradivo kojemu je istekao rok čuvanja, više nije korisno za poslovanje, kulturu niti ima svojstva arhivskog gradiva, provodi se postupak izlučivanja. To se gradivo izdvaja iz cjeline i predaje na uništavanje koje se mora provoditi na siguran način; mora se osigurati tajnost podataka, uništiti sve kopije te dokumentirati postupak uništavanja.³³

3.3. Stjecanje/akvizicija

Stjecanje (engl. *accession, acquisition*) je arhivski proces vezan uz proces vrednovanja. Smatramo ga postupkom „kojim arhiv stječe kontrolu i počinje provoditi zaštitu nad gradivom“.³⁴ Preuzimaju se arhivski fondovi i pojedine vste zapisa stvaratelja. Stjecanje mora imati svrhu, u suprotnom neće biti mjerodavno jer arhivisti trebaju imati jasne i ostvarive ciljeve prilikom vrednovanja. Cox razlikuje pojmove akvizicije i prikupljanja, smatra da se akvizicijom stječe gradivo koje dokumentira transakcije dok razlog prikupljanja nije očigledan. Stjecanje može pomoći u unapređenju vrednovanja, omogućiti ponovno vrednovanje, objasniti cilj arhivske ustanove, pružati mogućnost suradnje i služiti kao podloga planiranju resursa jer se financijski troškovi pojavljuju kao česta tema vezana uz stjecanje.³⁵

³¹ Ibidem.

³² Državni arhiv u Osijeku (n.d.). Izrada pravila za upravljanje dokumentarnim gradivom i popisa dokumentarnog gradiva s rokovima čuvanja. Preuzeto 11.5.2023. <https://www.dao.hr/index.php/gradivo-izvan-arhiva/izrada-pravila-za-upravljanje-dokumentarnim-gradivom-i-popisa-dokumentarnog-gradiva-s-rokovima-cuvanja>

³³ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima NN 61/18, 98/19, 114/22. Preuzeto 10.5.2023. s <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima>

³⁴ Rajh Arian. Odnos vrednovanja i akvizicije, vrednovanje gradiva u kontekstu razvoja arhiva. (Predavanje. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 10. siječnja 2023.)

³⁵ Ibidem.

4. Digitalno arhivsko gradivo

Elektronički zapis je onaj koji je snimljen s ciljem pohrane i obrade u automatiziranom sustavu koji je nužno potreban kako bi zapis bio čitljiv i razumljiv.³⁶ Elektroničkim zapisom smatra se svaki zapis izvorno stvoren („*born digital*“) u digitalnom formatu ili digitalizirani klasični format zapisa (npr. postupak skeniranja ili fotografiranja). Oni nastaju, prenose se i održavaju računalnim sustavima.³⁷

Duranti i MacNeil iznose da se svaki elektronički zapis, isto kao i tradicionalni zapis, sastoji od sedam komponenti. To uključuje medij, fizički oblik, osobe, radnje, kontekst, arhivsku vezu te sadržaj. Za razliku od tradicionalnih zapisa, kod elektroničkih te komponente nisu neraskidivo povezane jedna s drugom, već postoje odvojeno i njima se može zasebno upravljati. Mogu biti povezane u svrhu osiguravanja stvaranja i očuvanja pouzdanih i autentičnih zapisa.

Medij je fizički nositelj zapisa, nije namijenjen prenošenju značenja već služi isključivo kao potpora poruci. Svaki medij ima ograničen životni vijek uzrokovan brzim razvojem tehnologije i zastarijevanjem tehnologije potrebne za njegovo čitanje. Budući da medij ne prenosi značenje, svaka reprodukcija zapisa u kojoj je medij jedina promjenjiva komponenta može se smatrati potpunim i identičnim zapisom.

Fizički oblik zapisa, način predstavljanja koji dopušta komunikaciju poruke, uključuje attribute koji određuju njegov vanjski, tj. vizualni izgled. Podrazumijeva jezik, pismo (font, boje, umetke itd.), simbole koji ukazuju na postojanje privitaka, komentara ili referenci, pečate (uključujući digitalne potpise), konfiguraciju i arhitekturu elektroničkog zapisa. Sadrži sve dijelove tehnološkog konteksta koji određuju kako će se zapisu pristupiti i kako će on izgledati. Fizički oblik zapisa prenosi značenje zapisa i stoga svaka promjena bilo koje komponente stvara novi i drugačiji zapis.

Osobe koje djeluju putem zapisa (stvaratelj i pošiljatelj) potrebno je definirati za svaki stvoreni ili zaprimljeni elektronički zapis. Stvaratelj je osoba koja stvara zapis, a pošiljatelj je vlasnik elektroničke adrese ili prostora u kojemu je zapis izrađen i prenošen. Razlog za

³⁶ Mihaljević, M., Mihaljević, M. & Stančić, H. (2015). electronic record. Arhivistički rječnik: HRVATSKO-ENGLESKI/ENGLESKO-HRVATSKI (str. 118-119). Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto 16.5.2023. s <https://infoz.ffzg.hr/Stancic/Arhivisticki-rjecnik/2>

³⁷ SAA Dictionary: electronic record. (n.d.). Preuzeto 16.5.2023. s <https://dictionary.archivists.org/entry/electronic-record.html>

identifikaciju stvaratelja i pošiljatelja svakog zapisa je dugoročno očuvanje, odgovornost i nadležnost. Radnja je osnovna komponenta svakog elektroničkog zapisa; svaka akcija koja stvara, održava, mijenja ili uništava situaciju. Svaki zapis sudjeluje u nekoj konkretnoj radnji, npr. transakciji koja označava djelatnost između dvije ili više osoba koja za cilj ima promjenu odnosa. Elektronički zapisi ne odnose se isključivo na poslovne, već i na neformalne aktivnosti i donošenje odluka. Postoje narativni i popratni zapisi čije nastajanje pravni sustav ne zahtjeva, ali ih autor stvara iz svoje povoljnosti i sigurnosti. Kontekst je pravno-administrativni okvir u kojem se događa radnja; cjelina zbivanja i povezanost s ostalim elementima. Neophodno je razlikovati tehnološki kontekst od administrativnog.

Cilj postojanja elektroničkog zapisa je stvaranje arhivske veze koja se odnosi na odnos koju svaki zapis ima s prethodno ili naknadno nastalim zapisima tijekom iste aktivnosti ili radnje. Arhivska veza nastala je kada je zapis stvoren ili zaprimljen, može nastati i kasnije tijekom postojanja zapisa, postoji za svaki zapis i karakterizirana je svrhom zapisa. Očituje se u specifičnom identifikatoru dodijeljenom zapisu koji ga povezuje s ostalim zapisima koji se odnose na isti predmet.

Posljednja komponenta elektroničkih zapisa je sadržaj, tj. poruka koju zapis treba prenijeti. Da bi zapis postojao i mogao se prenositi, njegov sadržaj mora biti u fiksnom obliku. Taj kriterij povlači pitanje virtualnog zapisa koji sadrži pokazivače na podatke koji se nalaze na različitim lokacijama unutar jedne ili više baza podataka. Ta vrsta zapisa se zbog nedostatka stabilnosti ne može smatrati zapisom u elektroničkom okruženju.³⁸

4.1. Problemi digitalnog gradiva

Stalan i brz razvoj informacijskih tehnologija doveo je do stvaranja velikog broja različitih formata digitalnih zapisa. U njih se ubrajaju tekstualni podaci, fotografije, videozapisi, baze podataka, film, grafički zapisi, zvučni zapisi, geoprostorni podaci i mnogi drugi. Arhivi prihvaćaju stvaranje i očuvanje elektroničkih zapisa te moraju njima upravljati, a pri tome se suočavaju sa problemima kakve tradicionalni oblici zapisa uglavnom nisu donosili.

³⁸ Duranti, L., MacNei, H. (1996.). The Protection of the Integrity of Electronic Records: An Overview of the UBC-MAS Research Project. *Archivaria*, 46-67. Preuzeto 16.5.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12153/13158>

Prvi od problema koji će biti spomenut je autentičnost, svojstvo zapisa da je onaj koji tvrdi da jest, da u njega nije intervenirano (fizičke značajke i sadržaj su nepromijenjeni) i da ga je stvorio onaj koji se predstavlja kao stvaratelj.³⁹ Svaki puta kada se zapis šalje primatelju ili između sustava te kada je pohranjen na hardveru ili softveru ugrožava se njegova autentičnost.⁴⁰ U postupku očuvanja može doći do nekih promjena, ali sadržaj i opisne informacije zapisa moraju ostati nedirnute.⁴¹

Problematično je i pitanje integriteta zapisa. Ono se odnosi na nepromjenjivost i cjelovitost zapisa. Podrazumijeva zaštitu zapisa od neovlaštenih izmjena i određivanje dopuštenih promjena u zapisu nakon njegova stvaranja, a sve naknadne izmjene moraju biti pravilno naznačene. Provjera integriteta zapisa pripada provjeri autentičnosti prilikom odabiranja zapisa za očuvanje na dulji vremenski rok.⁴² U elektroničkim sustavima na integritet zapisa utječe i zastarjelost tehnologije. Zapis smatramo neoštećenim i potpunim ako je poruka koja se treba prenijeti neizmijenjena.⁴³

Vrednovanju digitalnog gradiva problem predstavljaju i različitost i velika količina istoga. U dobu kada je tehnologija sveprisutna stvaraju se goleme količine gradiva, a vrednovanje tih količina zahtjevno je i za djelatnike arhiva. Velika količina gradiva za sobom povlači različitost gradiva pa su tako elektronička pošta, sadržaji društvenih mreža, baze podataka, video, film, zvučni zapisi i geoprostorni podaci samo neki od oblika zapisa. Za vrednovanje digitalnog gradiva postoje opći kriteriji (*UNESCO/PERSIST Guidelines for the selection of digital heritage*), ali se oni moraju dodatno i posebno prilagoditi za svaku vrstu gradiva.⁴⁴

³⁹ Mihaljević, M., Mihaljević, M. & Stančić, H. (2015). autentičnost. Arhivistički rječnik: HRVATSKO-ENGLESKI/ENGLESKO-HRVATSKI (str. 101). Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto 18.5.2023. s <https://infoz.ffzg.hr/Stancic/Arhivisticki-rjecnik/#>

⁴⁰ Bearman, D. A. (2006). Moments of risk: Identifying Threats to Electronic Records. *Archivaria*, 15-46. Preuzeto 6.6.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12912/14148>

⁴¹ Stančić, H. (2006). Arhivsko gradivo u elektroničkom obliku: mogućnosti zaštite i očuvanja na dulji vremenski rok. *Arhivski Vjesnik*, 49(1), 107-121. Preuzeto 6.6.2023. s <https://hrcak.srce.hr/6234>

⁴² Ibidem.

⁴³ Macneil, H., i sur. (n.d.). Authenticity Task Force Report. Preuzeto 6.6.2023. s http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip1_atf_report.pdf

⁴⁴ Rajh Arian. Vrednovanje arhivskog gradiva: vrednovanje digitalnog gradiva. (Predavanje. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 5. prosinca 2023.)

4.2. Vrednovanje digitalnog gradiva

Problemom vrednovanja digitalnog gradiva bavio se Ivanović i iznio svoja rješenja. Funkcionalno vrednovanje smatra najpogodnijim rješenjem jer elektronički zapisi uvelike zavise o sustavima, a vrednovati se treba kroz definiciju arhivskog zapisa u fazi projektiranja sustava, tj. prije nego je stvoren ijedan dokument. Elektroničke zapise treba vrednovati kao i sve druge jer je tehnička vrijednost samo jedna od vrijednosti. Tehnička vrijednost podrazumijeva čitljivost i razumljivost zapisa, format, autentičnost, font i drugo. Posljednje, smatra da zapis treba vrednovati u kontekstu svih zapisa koji nastaju djelovanjem jedne organizacije, osim u slučajevima višestruke provenijencije.⁴⁵

⁴⁵ Ivanović, J. (1998). Vrednovanje elektroničkih zapisa. Arhivski Vjesnik, 41, 7-21. Preuzeto 6.6.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/16363>

5. Rezultati InterPARES projekta

U ovom poglavlju će se razmotriti pojam vrednovanja i vrijednosti gradiva kroz konačne rezultate InterPARES projekta.

U prvoj fazi InterPARES projekta Radna skupina za autentičnost (engl. *Appraisal Task Force*) imala je za zadatak istražiti razlikuju li se teorija i metodologije vrednovanja autentičnih elektroničkih zapisa od metodologija vrednovanja tradicionalnih, klasičnih zapisa te koju ulogu vrednovanje ima u dugoročnom očuvanju tih zapisa. Imali su sedam postavljenih pitanja, te su istraživanje proveli u ukupno tri faze. Prvo su napravili pregled postojeće literature vezane uz temu, zatim je uslijedio pregled politike, procedura, dokumentacije arhivskih institucija o njihovom pristupu vrednovanju, te na kraju razvoj funkcionalnog modela selekcije elektroničkih zapisa. Smatraju da je vrednovanje prvi korak dugoročnog očuvanja, uključuje procjenu vrijednosti dugoročnog očuvanja zapisa te da je način kojim se može doći do procesa izlučivanja. Gradivo vrednuje čuvatelj istoga, a odgovornost za izlučivanje dijeli se među stvarateljem i čuvateljem. Čuvateljev zadatak je dugoročno očuvanje autentičnih zapisa, a u toj ulozi uglavnom su institucije.

Elektronički zapisi najprije se moraju odabrati, tj. identificirati kako bi se zatim mogli prenijeti od stvaratelja na dugoročno očuvanje. Neće biti odabrani svi zapisi koje neka organizacija stvori. Odabiranje se dijeli na dva procesa. Prvo se donosi odluka o raspolaganju spisima, a zatim se ona implementira, tj. zapisi se prenose ili odlažu na drugi način.

Vrednovanje se smatra procesom prikupljanja i povezivanja relevantnih podataka te donošenja odluke o raspolaganju zapisima. Promatra se kroz četiri aktivnosti: prikupljanje podataka o zapisu i njegovom kontekstu, procjena vrijednosti zapisa, odlučivanje o mogućnosti njegova očuvanja te konačno donošenje odluke o vrednovanju. Oni zapisi za koje se smatra da će trajno služiti stvaratelju ili društvu se prenose u arhivske ustanove ili programe odgovorne za njihovo dugoročno očuvanje. Osoba koja određuje vrijednost zapisa, najčešće arhivist, organizira i uzima u obzir prikupljene podatke o različitim kontekstima zapisa te ih koristi kako bi odredio ima li zapis trajnu vrijednost za stvaratelja i društvo. Na taj način procjenjuje trajnu vrijednost i autentičnost elektroničkog zapisa. Ovaj proces se nadalje dijeli na tri aktivnosti. Prva aktivnost je određivanje trajne vrijednosti i ona treba rezultirati odlukom zašto bi neki zapisi trebali ili ne bi trebali biti sačuvani. Arhivisti se još uvijek ne slažu oko kriterija i metodologija vrednovanja. Neki smatraju da se u obzir više treba uzimati vrijednost zapisa kao dokaza o funkcijama i djelovanju organizacije stvaratelja, dok drugi tvrde da je važnije koje je

funkcije izvršio stvaratelj zapisa i kakav je utjecaj na društvo; važniji je kontekst nastanka zapisa. Druga aktivnost podrazumijeva procjenu autentičnosti zapisa; mora se utvrditi da je identitet (npr. autor, datum, predmet) i integritet zapisa sačuvan te da su zapisi neoštećeni. Prilikom treće aktivnosti, određivanja vrijednosti zapisa, bitno je uzeti u obzir utjecaj autentičnosti. Prikupljaju se i procjenjuju dokazi o tome što se zapisima događalo tijekom njihova postojanja, a prije postupka procjene vrijednosti (jesu li neke nastale promjene naštetile zapisima i njihovoj sposobnosti da služe kao dokaz funkcije ili poslovanja). Ako arhivist opravdano sumnja da zapisi ne reflektiraju ono što i u vrijeme nastanka, može odlučiti ne sačuvati ih.

Prilikom donošenja odluke o vrijednosti zapisa, treba se razmisliti o dostupnim resursima (financije, fizički prostor i sl.) jer oni nisu beskonačni. Proces vrednovanja mora rezultirati i dokumentacijom koja obrazlaže rezultate vrednovanja. Potrebno je opisati kontekste zapisa, korištenu metodologiju i kriterije, metodu istraživanja i pojašnjenje donešenih odluka.

U zaključku izvješća Radna skupina za autentičnost odgovorila je na spomenutih sedam postavljenih pitanja. Neki su utjecaji digitalnih tehnologija na vrednovanje novi, dok su drugi naglasili već postojeće tendencije u tradicionalnom okruženju. Praćenje promjena u okruženju upravljanja zapisima nije nova pojava u tradicionalnom okruženju; prate se funkcije, aktivnosti i organizacija stvaratelja te se oni svi tijekom vremena mijenjaju i stoga je potrebno preispitivati i mijenjati odluke o vrednovanju. Suprotno tome, u digitalnom okruženju ne promatraju se promjene vezane uz stvaratelja, već uz sustav koji generira zapise. Te promjene imaju tri scenarija. U prvome male promjene u sustavu dovode do relativno zanemarivih promjena u vrednovanju. U drugom scenariju se događaju značajnije promjene u sustavu i one zahtijevaju prilagodbu vrednovanja (npr. tehnološki napredak i novi radni procesi), dok u trećem scenariju dolazi do najznačajnijih promjena u sustavu (npr. uvođenje novog sustava) koje zahtijevaju ponovno vrednovanje. Važno je vrednovati zapise rano u njihovom životnom ciklusu dok arhivist još može vidjeti cjeloviti operativni sustav; tehnološki kontekst koji se ne može naknadno naći i/ili rekonstruirati (bitno zbog autentičnosti).

Čuvatelj autentičnih elektroničkih zapisa, ujedno i onaj koji je odgovoran za vrednovanje istih, mora biti sposoban dohvatiti i pročitati zapis u obliku koji ne ugrožava njegov identitet i integritet. Zapisi se trebaju vrednovati u trenutku stvaranja, a zatim ih se treba pratiti i vrednovati više puta zbog dinamike i promjena u digitalnom okruženju. *Appraisal Task Force* kao kriterije za vrednovanje navodi procjenu autentičnosti zapisa i koncepte za određivanje elemenata zapisa te digitalnih komponenti koje treba sačuvati.

Osim odgovora na postavljena pitanja, u zaključku se nalazi i sažetak preporuka. Istraživači s projekta InterPARES 1 smatrali su da je vrednovanje postupak koji zahtijeva znanje i obučeno osoblje, da je vrlo važno dokumentiranje samog procesa te da čuvatelj treba osigurati autentičnost zapisa. Nadalje, čuvatelj treba razviti sustav koji će mu omogućiti neometan rad, uzeti u obzir nadzor i praćenje vrednovanih zapisa, odrediti uloge i odgovornosti stvaratelja i čuvatelja te bilježiti informacije potrebne za dugoročno očuvanje zapisa.⁴⁶

Druga faza InterPARES projekta bavila se multimedijским zapisima stvorenim i održanim u dinamičnim, interaktivnim sustavima. Radna skupina za domenu 3 (engl. *The Domain 3 Task Force*) proučavala je metode vrednovanja i očuvanja zapisa. Vrednovanje smatra ključnom funkcijom arhivista; odlučuje što će stjecati i koji će zapisi biti dostupni u budućnosti (u pravne, kulturne ili povijesne svrhe). U završnom izvješću Radna skupina za domenu 3 odgovorila je na četiri postavljena istraživačka pitanja.

Prvo pitanje odnosi se na primjenu koncepata, metoda i modela vrednovanja zapisa stvorenih u bazama podataka koje je razvio InterPARES 1 na zapise o umjetničkim, državnim i znanstvenim aktivnostima koji proizlaze iz upotrebe tehnologije ispitane u InterPARES-u 2. Druga faza projekta, isto kao i InterPARES 1, naglašava potrebu za potvrđivanjem sadržaja li sustavi koji se pregledavaju zapise ili ih mogu proizvesti. U odnosu na InterPARES 1, proces vrednovanja zapisa je složeniji obzirom na veći broj komponenti i na njihove složenije odnose.

Drugo pitanje odnosi se na primjenu koncepata, metoda i modela očuvanja zapisa stvorenih u bazama podataka koje je razvio InterPARES 1 na zapise o umjetničkim, državnim i znanstvenim aktivnostima koji proizlaze iz upotrebe tehnologije ispitane u InterPARES-u 2. Ustanovljeno je da mnogi poznati problemi još iz analognog doba dovode u pitanje sposobnost čuvatelja da dugoročno čuva zapise. Neki od tih problema su loša praksa stvaranja zapisa, loša organizacija i praksa održavanja zapisa, nepostojanje dugoročnog planiranja, loši uvjeti pohrane i drugi. Obzirom na sve složeniju prirodu digitalnih zapisa u dinamičnim i interaktivnim sustavima, ti problemi daleko su složeniji.

Treće pitanje istražuje koje se paradigme očuvanja mogu primjenjivati na različite aktivnosti i tehnologije te koje su paradigme potrebne za specifične vrste zapisa koji proizlaze iz neke aktivnosti. Spoznaje iz prošlog pitanja dovode do zabrinutosti oko primjenjivosti

⁴⁶ Appraisal Task Force Report (n.d.). Preuzeto 20.5.2023. s http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=interpares_book_e_part2.pdf

postojećih paradigmi očuvanja na tako složen i širok raspon zapisa. Svi navedeni problemi zahtijevaju prilagodbu sustava namijenjenih za očuvanje digitalnih zapisa.

Četvrto pitanje vezano je za potrebu metapodataka u podršci procjene i očuvanja autentičnih digitalnih zapisa koji proizlaze iz neke aktivnosti. Istraživači Domene 3 prikupili su vrlo malo podataka koje bi mogli iskoristiti za rješavanje ovog pitanja i stoga je ono usvojeno od strane Crossdomene za modeliranje (engl. *Modeling Crossdomain*).⁴⁷

InterPARES 3 usredotočen je na autentične elektroničke zapise u malim, srednjim i privatnim arhivskim organizacijama koje su odgovorne za digitalne zapise. Temelji se na nalazima projekata prethodnika te teoriju primjenjuje u praksi radeći s arhivima unutar organizacija s ograničenim resursima. Prema vrednovanju se odnosi kao postupku procjene vrijednosti zapisa s ciljem određivanja vremenskog trajanja i uvjeta njihova čuvanja. Smatra se temeljnom funkcijom arhivske profesije. Vrednovanjem se prikupljaju dokazi za pretpostavku autentičnosti, identificiraju se digitalne komponente potrebne za očuvanje zapisa i procjenjuje mogućnost očuvanja obzirom na dostupne resurse.

Procesom vrednovanja se određuju zapisi koji podržavaju zakonska prava i obveze, transakcije, poslovne procese te društveno i povijesno pamćenje. Vrednovanje u digitalnom okruženju mora identificirati digitalne komponente zapisa potrebne za pohranu, čuvanje i reprodukciju autentičnih i potpunih kopija zapisa (iako vrijednost zapisa ne ovisi o mediju). Zapisi se trebaju vrednovati u trenutku stvaranja jer to omogućava stvaranje dokumentacije koja će pružati potrebne kontekstualne informacije o zapisu. Tijekom vremena može doći do određenih promjena koje utječu na početnu odluku o vrijednosti zapisa i zato čuvatelj treba blisko surađivati sa stvarateljem kako bi razumio njihovu funkciju, djelatnost i ulogu i u skladu s time mogao napraviti potrebne akcije.

Za razliku od prethodnih faza projekata, InterPARES 3 odgovornost za vrednovanje dijeli na organizaciju stvaratelja i čuvatelja. Stvaratelj određuje koliko će dugo čuvati zapise za potrebe svoga poslovanja, a zatim čuvatelj-arhiv razmatra pitanje autentičnosti i dugoročnog očuvanja zapisa. Sukladno zakonskim obvezama arhiva u upravljanju javnim gradivom, pitanje što vrednovati ovisi o pravnom kontekstu države i organizacije, zakonodavnom arhivu, sustavu vrijednosti i arhivskoj tradiciji. Moguće je čuvanje svih zapisa koje organizacija stvori.

⁴⁷ International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems (InterPARES) 2: Experiential, Interactive and Dynamic Records (n.d.). Preuzeto 6.6.2023. s http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip2_book_part_4_domain3_task_force.pdf

Proces vrednovanja uključuje četiri aktivnosti koje će biti opisane u nastavku. Vrednovanje započinje sakupljanjem informacija o zapisu i kontekstu u kojemu je stvoren. U tu svrhu arhivisti koriste javno dostupne izvore, npr. godišnja izvješća, procedure za specifične poslovne aktivnosti i tehničku dokumentaciju. Dodatne informacije mogu se dobiti provodeći intervjue s ključnim osobama organizacije stvaratelja. Razmatra se pet konteksta stvaranja i održavanja zapisa:

- pravni/administrativni (pravni i organizacijski susatv kojem stvaratelj pripada)
- provencijalni (informacije o mandatu, strukturi i funkcijama stvaratelja)
- proceduralni (poslovni postupci koji upravljaju stvaranjem zapisa)
- dokumentarni (arhivski fond kojemu zapis pripada i njegova unutarnja struktura)
- tehnološki kontekst (karakteristike hardvera, softvera i drugih komponenti računalnog sustava).

Procjena vrijednosti kao druga komponenta uključuje dvije podkomponente: procjenu trajne vrijednosti i procjenu autentičnosti zapisa. Prilikom procjene trajne vrijednosti zapisa arhivisti koriste različite pristupe. Mogu utvrđivati pravnu i administrativnu vrijednost, ali i razmotriti širu društvenu vrijednost i sačuvati zapise koji imaju mogućnost zastupiti marginalizirane glasove. Autentičnost digitalnih zapisa ugrožava se razmjenom i komuniciranjem putem mreže, a ovisi o identitetu i integritetu. Identitet se definira kao karakteristika koja zapis jedinstveno razlikuje od bilo kojeg drugog zapisa, a integritet uključuje ispitivanje privilegija pristupa zapisu, njegove uporabe i izmjena. Za procjenu autentičnosti zapisa ispituje se njegov dokumentarni oblik, odnos s drugim dokumentima u sustavu i kontekst stvaranja.

Treća komponenta procesa vrednovanja je utvrđivanje izvedivosti očuvanja zapisa. Potrebno je identificirati elemente zapisa koji utvrđuju njegov integritet i identitet, identificirati digitalne komponente koje se trebaju sačuvati (npr. metapodaci i kontekst stvaranja zapisa) te zatim uskladiti zahtjeve s mogućnostima očuvanja (osoblje, financijski resursi).

Donošenje odluke o vrednovanju posljednja je komponenta u kojoj se utvrđuju oni zapisi koji imaju trajnu vrijednost. U popratnoj dokumentaciji vrednovanja zapisa koji se prenose u arhiv arhivist mora evidentirati odluku o vrednovanju. Obvezan je navesti obrazloženje o odluci vrednovanja, kontekstualne informacije, kriterije i metodologije vrednovanja te ulogu i funkcije organizacije stvaratelja. Čuvatelj je dužan pratiti promjene konteksta zapisa i okoline

čuvanja zapisa koje mogu zahtijevati razmatranje prvotne odluke o vrednovanju ili odluku o ponovnom vrednovanju.⁴⁸

InterPARES Tust, četvrta faza projekta, istražuje zapise i podatke u mrežnim okruženjima te se posebno fokusira na web stranice čije karakteristike i funkcije nisu otprije poznate. Od početka devedesetih godina 20. stoljeća kada su se pojavile prve web stranice, informacijski stručnjaci pokušavaju pronaći načine za očuvanje istih sa softverskog i hardverskog aspekta.

Web stranice smatraju se društvenim medijem i alatom za masovnu komunikaciju. Njihova posebnost je često ažuriranje podataka (varira od nekoliko puta dnevno do svakih nekoliko tjedana) i broj korisnika (određuje uspješnost same stranice). Zapisi za čuvanje se odabiru sistemom žetve; softver na određeni datum i u određenim vremenskim intervalima locira stranicu i njezine odjeljke te stvara i sprema kopije u računalo.

Radna skupina koja se bavila pitanjem vrednovanja web stranica napravila je pregled literature na temu i zatim provela analizu strukture i sadržaja web stranica Ministarstva vanjskih poslova (engl. Ministry of Foreign Affairs) Izraela na engleskom jeziku. Posebno su se fokusirali na odjeljke MASHAV (sadrži informacije o upravljanju, istraživanjima i novostima) i Vanjska politika (sadrži informacije o odnosima s drugim državama te ih ažurira u skladu s događajima) jer sadrže različite vrste zapisa i informacija. Konačno su usporedili tri dijela web stranice (MASHAV, Vanjska politika i O Izraelu) obzirom na broj posjeta, ponašanje korisnika i vremenu provedenom na njima te iznesli zaključak. Zaključeno je da nema praktičnih i konkretnih uputa za vrednovanje web stranica, stoga je rješenje zadržavati web stranice u cijelosti onakvima kakve jesu ili prema uputama Britanskog nacionalnog arhiva provoditi pobiranje (engl. *harvesting*) na fiksno dogovorene datume.⁴⁹

⁴⁸ Digital Records Pathways: Topics in Digital Preservation Module 5: From ad hoc to Governed – Appraisal Strategies for Gaining Control of Records in Network Drives InterPARES / ICA DRAFT. (2012). Preuzeto 21.5.2023. s http://interpares.org/ip3/display_file.cfm?doc=ip3_canada_gs12_module_5_july-2012_DRAFT.pdf

⁴⁹ InterPARES Tust Project Report (2015). Preuzeto 22.5.2023. s http://interparestrust.org/assets/public/dissemination/EU01_20150909_RetentionDispositionProcessesIsraeliForeignAffairs_FinalReport_Final.pdf

6. Zaključak

Vrednovanje arhivskog gradiva najvažniji je arhivistički postupak još od početka same struke. Osnova je za sve daljnje postupke i procese, ali i za funkcioniranje samog arhiva. To je način na koji neko gradivo postaje arhivsko gradivo i smješta se u arhiv na čuvanje. Rezultat i produkt vrednovanja u Republici Hrvatskoj nastanak je Popisa dokumentarnog gradiva s rokovima čuvanja. Tijekom postupka vrednovanja gradivu je potrebno dodijeliti vrijednost. Mnogi su se arhivski teoretičari kroz povijest bavili pitanjem vrijednosti, nastale su brojne teorije i prakse, ali univerzalne smjernice za dodjeljivanje vrijednosti gradivu nikada nisu ustanovljene niti prihvaćene. Pitanje vrednovanja izučavalo se i kroz projekt InterPARES (The International Research of Permanent Authentic Records in Electronic Systems). On se fokusirao na autentične zapise u elektroničkim sustavima. Elektronički zapisi su oni koji su izvorno stvoreni u digitalnom formatu ili su digitalizirana inačica analognog zapisa. Brzim razvojem informacijskih tehnologija dolazi do konstantnog porasta broja elektroničkih zapisa. Uz brzi nastanak treba naglasiti i veliki broj različitih formata tih zapisa, te probleme s kojima se djelatnici arhiva suočavaju prilikom postupka vrednovanja istih.

Svaka od četiri završene faze projekta InterPARES (peta faza završava 2026. godine) u svojim je završnim izvješćima iznijela svoje stavove i zaključke o vrednovanju elektroničkog gradiva. Radna skupina za autentičnost InterPARES-a 1 istraživala je razlikuju li se metode vrednovanja elektroničkih zapisa od metoda vrednovanja tradicionalnih zapisa. Postupak vrednovanja podijelili su na četiri aktivnosti potrebne za donošenje konačne odluke. U zaključku su odgovorili na postavljena istraživačka pitanja i sastavili sažetak preporuka. Druga faza projekta imala je u fokusu multimedijske zapise nastale u dinamičkim i interaktivnim sustavima. Multimedijски zapisi imaju veći broj komponenti i složenije odnose za razliku od klasičnih elektroničkih zapisa, pa je tako i proces vrednovanja i očuvanja daleko složeniji. Treća faza projekta izučavala je elektroničke zapise u manjih i privatnim arhivskim organizacijama. U ovoj fazi se po prvi puta odgovornost za vrednovanje dijeli na stvaratelja i čuvatelja, za razliku od prethodnih faza gdje je ona isključivo na čuvatelju. Kao i InterPARES 1, vrednovanje dijele na četiri aktivnosti. InterPARES Trust, posljednja potpuna faza projekta, istraživala je podatke u mrežnim okruženjima s fokusom na web stranice. One imaju određene karakteristike i posebnosti koje ostale vrste elektroničkih zapisa nemaju. Nakon provedenog istraživanja nisu došli do konkretnih i praktičnih uputa za vrednovanje web stranica.

Pitanjem i problemom vrednovanja gradiva, kako elektroničkog tako i analognog, arhivska struka još će se dugo baviti.

Popis literature

1. Appraisal Task Force Report (n.d.). Preuzeto 20.5.2023. s http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=interpares_book_e_part2.pdf
2. Babić, S. (2004). Makrovrednovanje: kanadska metoda funkcionalnog vrednovanja. Arhivski Vjesnik, 47(1), 7-19. Preuzeto 12.5.2023. s <https://hrcak.srce.hr/clanak/10889>
3. Bearman, D. A. (2006). Moments of risk: Identifying Threats to Electronic Records. Archivaria, 15-46. Preuzeto 6.6.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12912/14148>
4. Booms, H. (1991). Überlieferungsbildung: Keeping Archives as a Social and Political Activity. Archivaria 33. Preuzeto 6.6.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11796/12747>
5. Caswell, M., Cifor, M. (2016). From Human Rights to Feminist Ethics: Radical Empathy in the Archives. Archivaria, 23-43. Preuzeto 12.5.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13557/14916>
6. Cox, R. J. (1994). The Documentation Strategy and Archival Appraisal Principles: A Different Perspective. Archivaria, 11-26. Preuzeto 12.5.2023. s <https://www.archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12021/12985>
7. Digital Records Pathways: Topics in Digital Preservation Module 5: From ad hoc to Governed – Appraisal Strategies for Gaining Control of Records in Network Drives InterPARES / ICA DRAFT. (2012). Preuzeto 21.5.2023. s http://interpares.org/ip3/display_file.cfm?doc=ip3_canada_gs12_module_5_july-2012_DRAFT.pdf
8. Državni arhiv u Osijeku (n.d.). Izrada pravila za upravljanje dokumentarnim gradivom i popisa dokumenatnog gradiva s rokovima čuvanja. Preuzeto 11.5.2023. <https://www.dao.hr/index.php/gradivo-izvan-arhiva/izrada-pravila-za-upravljanje-dokumentarnim-gradivom-i-popisa-dokumentarnog-gradiva-s-rokovima-cuvanja>
9. Duranti, L., MacNeil, H. (1996.). The Protection of the Integrity of Electronic Records: An Overview of the UBC-MAS Research Project. Archivaria, 46-67. Preuzeto 16.5.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12153/13158>
10. Fan, G., (2018). Making Better out of Technologies: Responses of Interpares to Digital Records Management Challenges. Preuzeto 9.5.2023. s <https://www.scitepress.org/Papers/2018/72308/pdf/index.html>

11. International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems (InterPARES) 2: Experiential, Interactive and Dynamic Records (n.d.). Preuzeto 6.6.2023. s
http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip2_book_part_4_domain3_task_force.pdf
12. InterPARES 1 Project: (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s
http://www.interpares.org/ip1/ip1_index.cfm
13. InterPARES 2 Project: (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s
http://www.interpares.org/ip2/ip2_objectives.cfm
14. InterPARES 2 Project: (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s
http://www.interpares.org/ip2/ip2_index.cfm
15. InterPARES 3 Project: (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s
http://www.interpares.org/ip3/ip3_objectives.cfm
16. InterPARES 3 Project: (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s
http://www.interpares.org/ip3/ip3_questions.cfm
17. InterPARES 3 Project: (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s
http://www.interpares.org/ip3/ip3_overview.cfm
18. InterPARES Project: Background. (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s
<http://www.interpares.org/background.htm>
19. InterPARES Trust AI – Artificial Intelligence. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s
https://interparestrustai.org/trust/about_research/summary
20. InterPARES Trust AI – Artificial Intelligence. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s
<https://interparestrustai.org/trust>
21. InterPARES Trust Project Report. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s
http://interparestrust.org/assets/public/dissemination/EU01_20150909_RetentionDispositionProcessesIsraeliForeignAffairs_FinalReport_Final.pdf
22. InterPARES Trust. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s
http://interparestrust.org/trust/about_research/domains
23. InterPARES Trust. (n.d.). Preuzeto 10.5.2023. s <http://interparestrust.org/>
24. InterPARES Trust Project Report (2015). Preuzeto 22.5.2023. s
http://interparestrust.org/assets/public/dissemination/EU01_20150909_RetentionDispositionProcessesIsraeliForeignAffairs_FinalReport_Final.pdf
25. Ivanović, J. (1998). Vrednovanje elektroničkih zapisa. Arhivski Vjesnik, 41, 7-21. Preuzeto 6.6.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/16363>

26. Kolanović, J. (1995). Vrednovanje arhivskoga gradiva u teoriji i praksi. Arhivski Vjesnik, 38, 7-22. Preuzeto 11.5.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/97938>
27. Macneil, H., i sur. (n.d.). Authenticity Task Force Report. Preuzeto 9.5.2023. s http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip1_atf_report.pdf
28. Macneil, H., i sur. (n.d.). Authenticity Task Force Report. Preuzeto 6.6.2023. s http://www.interpares.org/display_file.cfm?doc=ip1_atf_report.pdf
29. Mihaljević, M., Mihaljević, M. & Stančić, H. (2015). autentičnost. Arhivistički rječnik: HRVATSKO-ENGLESKI/ENGLESKO-HRVATSKI (str. 101). Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto 18.5.2023. s <https://infoz.ffzg.hr/Stancic/Arhivisticki-rjecnik/#>
30. Mihaljević, M., Mihaljević, M. & Stančić, H. (2015). electronic record. Arhivistički rječnik: HRVATSKO-ENGLESKI/ENGLESKO-HRVATSKI (str. 118-119). Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto 16.5.2023. s <https://infoz.ffzg.hr/Stancic/Arhivisticki-rjecnik/2>
31. Multilingual Archival Terminology Database. (n.d.). Preuzeto 1.6.2023. s <http://www.ciscra.org/mat/mat/term/47>
32. Rajh Arian. Odnos vrednovanja i akvizicije, vrednovanje gradiva u kontekstu razvoja arhiva. (Predavanje. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 10. siječnja 2023.)
33. Rajh Arian. Vrednovanje arhivskog gradiva: vrednovanje digitalnog gradiva. (Predavanje. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 5. prosinca 2023.)
34. SAA Dictionary: appraisal. (n.d.). Preuzeto 1.6.2023. s <https://dictionary.archivists.org/entry/appraisal.html>
35. SAA Dictionary: electronic record. (n.d.). Preuzeto 16.5.2023. s <https://dictionary.archivists.org/entry/electronic-record.html>
36. SAA Dictionary: appraisal. (n.d.) Preuzeto 13.5.2023. s <https://dictionary.archivists.org/entry/appraisal.html>
37. Shilton, K., Srinivasan, R. (2007) Participatory Appraisal and Arrangement for Multicultural Archival Collections. Archivaria, 87-101. Preuzeto 12.5.2023. s <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13129/14371>

38. Stančić, H. (2006). Arhivsko gradivo u elektroničkom obliku: mogućnosti zaštite i očuvanja na dulji vremenski rok. Arhivski Vjesnik, 49(1), 107-121. Preuzeto 6.6.2023. s <https://hrcak.srce.hr/6234>
39. The InterPARESPROJECT: (n.d.). Preuzeto 9.5.2023. s <http://www.interpares.org/>
40. Tschan, R. (2002). A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal. The American Archivist, 65(2), 176-195. Preuzeto 11.5.2023. s <https://meridian.allenpress.com/american-archivist/article/65/2/176/23884/A-Comparison-of-Jenkinson-and-Schellenberg-on>
41. Tschan, R. (2002). A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal. The American Archivist, 65(2), 176-195. Preuzeto 11.5.2023. s <https://meridian.allenpress.com/american-archivist/article/65/2/176/23884/A-Comparison-of-Jenkinson-and-Schellenberg-on>
42. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima NN 61/18 (NN 98/19). Preuzeto 10.5.2023. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2020_09_105_1963.html
43. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima NN 61/18, 98/19, 114/22. Preuzeto 10.5.2023. s <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima>

Vrednovanje zapisa u elektroničkim sustavima u okviru InterPARES projekta

Sažetak

Vrednovanje arhivskog gradiva jedan je od najvažnijih postupaka upravljanja gradivom u svim oblicima. Međunarodno istraživanje trajnih autentičnih zapisa u elektroničkim sustavima (engl. International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems, poznatiji pod skraćenicom InterPARES) usmjereno je na očuvanje zapisa koji su izvorno stvoreni i održavani u digitalnom obliku, u različitim elektroničkim sustavima. Vrednovanje digitalnog gradiva bilo je bitan dio istraživanja svih faza InterPARES projekta. Ovaj rad prikazuje faze InterPARES projekta, postupak vrednovanja arhivskog gradiva i s njime povezane druge postupke kao što su izlučivanje, dugoročno očuvanje i stjecanje. Nakon toga se razmatra pojam vrijednosti gradiva, alati koji se koriste za određivanje te vrijednosti i značajke digitalnog gradiva. Konačno, razmotra se vrednovanje digitalnog gradiva prema rezultatima projekta InterPARES. Cilj rada je bilo analizirati pojam vrednovanja kroz sve faze projekta. Na kraju rada se zaključuje o konceptualizaciji pojma vrijednosti digitalnog gradiva od strane članova i radnih grupa InterPARES zajednice.

Ključne riječi: vrednovanje, InterPARES, digitalno gradivo, dugoročno očuvanje

Appraisal of records in electronic systems within the InterPARES project

Summary

Appraisal of archival material is one of the most important procedures of material management in all forms. International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems, better known under the abbreviation InterPARES, is focused on the preservation of records that were originally created and maintained in digital form, in various electronic systems. The appraisal of digital material was an essential part of the research of all stages of the InterPARES project. This thesis presents the stages of the InterPARES project, the process of appraisal of archival material and other related processes such as extraction, long-term preservation and acquisition. After that, it discusses the concept of material value, the tools used to determine this value and the features of digital material will be discussed. Finally, the thesis addresses evaluation of digital material according to the results of the InterPARES projects. The goal of the thesis is to analyze the notion of appraisal through all stages of the project. At the end of the thesis, it is concluded that the conceptualization of the notion of the value of digital materials by the members and working groups of the InterPARES community.

Key words: appraisal, InterPARES, digital materials, long-term preservation